HET NATIONAAL MUSEUM VORMEN WE TEZAMEN

Wiri

Een erg populair percussieinstrument op Aruba, Bonaire en Curaçao is de wiri. Dit instrument is ook bekend in verschillende andere landen van het Caribische gebied, Midden- en Zuid-Amerika, alhoewel het hier en daar kan verschillen wat betreft zijn vorm, grootte, het gebruikte materiaal en zelfs de manier waarop het bespeeld wordt.

Lorenzo 'Tou' Sambo, die al heel wat jaren de nestor onder de orgelkastbespelers, Serapio Pinedo, begeleidt.

Vanaf het begin van zijn bestaan heeft de mens geluiden voortgebracht door te schrapen tegen een of ander voorwerp. Gedurende opgravingen gedaan in de oude wereld is men gestuit op geribbelde botten die al duizenden jaren oud zijn, waaruit valt af te leiden dat ze als rasp werden gebruikt om zo geluid voort te brengen. Er zijn ook heel oude hoorns van dieren aangetroffen, die of van nature ribbels hadden of waarop die later zijn aangebracht.

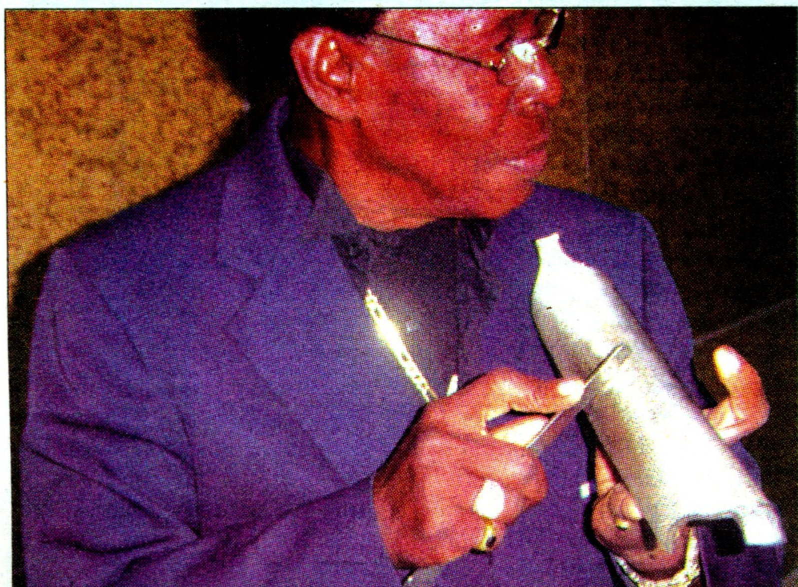
Zoals dat bij de meeste slaginstrumenten van ons gebied het geval is, komt ook de wiri oorspronkelijk uit Afrika. In dit continent (bijvoorbeeld in Kaapverdië en Mali) komt men verschillende versies van metalen idiofonen (instrumenten die geluid kunnen voortbrengen zonder hulp van trillende voorwerpen) tegen, die worden bespeeld door voornamelijk ertegen te schrapen; zij vertonen veel gelijkenis met de wiri.

Op de Benedenwindse eilanden is de wiri het meeste bekend als de onafscheidelijke metgezel van de 'kaha di òrgel'. Op Bonaire noemen de mensen dit instrument ook wel wicharo. Het scherpe geluid en de ritmische begeleiding van de wiri maakt dat onze 'kaha di òrgel' verschilt van de draaiorgels elders op de wereld. De wiri geeft de 'kaha di òrgel'-muziek van Aruba, Bonaire en Curaçao een speciale en originele stoot en nodigt onze mensen uit tot een dansje op het ritme en de melodieën van de populaire tinguilingui bòks zoals de 'kaha di òrgel' op Aruba wordt genoemd; en 'kaha di òru' of 'kaha di músika' op Bonaire en Curaçao).

De wiri dient niet alleen voor de begeleiding van 'kaha di òrgel', maar vormt ook een belangrijk deel van de slaginstrumenten van andere muzikale groepen op ons eiland. Gedurende het populaire carnavalstumbafestival kan men de meeste muzikale groepen op het podium zien verschijnen met een bespeler van de wiri, het instrument dat (volgens de musici zelf) de tumba bindt. Andere ritmes die de muzikale groepen bijna altijd met een wiri vertolken, zijn de wals, dansa en de mazurka. Het werd vroeger ook bespeeld in de tambú.

Documenten uit eind negentiende en begin twintigste eeuw die bewaard zijn duiden op het gebruik van de wiri in verschillende muzikale groepen, zowel in volkse groepen als op meer elitaire niveaus. De wiri werd gebruikt als ritmische begeleider van de tambú, zumbi-muziek, seú, maar ook in muzikale groepen zoals die van Mathias Nieuw (populaire speler van de handharmonica) en orkesten zoals dat van Shon Wewe Scholtz.
Op Bonaire hoort men de wiri onder andere gedurende de populaire feesten van San Juan en San Pedro, en ook als begeleider van 'músika di barí'. Op het eiland Aruba is de wiri onderdeel van de meeste aguinaldo-groepen, en af en toe valt hij ook te beluisteren in Dande-muziek.

Door de jaren heen veranderde de wiri qua vorm, grootte en het op onze eilanden gebruikt materiaal voor de vervaardiging (ijzer, koper en nikkel-staal, dit is een legering). Op Aruba, Bonaire en Curaçao kennen we verschillende varianten. Volgens Elis Juliana (Guia Etnológiko 1, 1976) zijn er twee soorten die het meest bekend zijn. Eén waarvoor een metalen plaat voor de helft in de lengte gebogen wordt (1 of 2 millimeter), en met een vijl of zaag worden de ribbels op de breedte aangebracht op de 'rug' van het metaal. Het tweede type wordt gemaakt door een buis in de lengte door te snijden, zodat hij niet dicht blijft. De lengte van een wiri kan liggen tussen de 20 tot 30 cm, of zelfs uitlopen tot 50 cm.
Industriële activiteiten op ons eiland door de komst van de Isla-raffinaderij en de Curaçaose Dok Maatschappij hebben ook invloed gehad op de ontwikkeling van de wiri. De meeste bespelers van de wiri van de afgelopen vijftig jaar zullen vertellen dat zij een vriend of kennis hebben, werkzaam bij een van deze bedrijven, die het instrument voor hen maakt. Vandaag de dag zullen ze erbij vertellen dat de ribbels van de wiri machinaal worden aangebracht, en niet meer met de hand ingekerfd, zoals dat vroeger gebeurde.

Elsio Ible, die bekend is van Doble R.

De wijze waarop de wiri wordt bespeeld is door met een stuk metaal te schuren tegen de ribbels van het instrument. Men houdt de wiri met de duim en wijsvinger vast, terwijl het instrument op de drie overige vingers rust die naar binnen gebogen zijn. Men houdt de wijsvinger zodanig dat deze tijdens het spelen omhoog en omlaag kan gaan om het geluid te reguleren, en wat scherper of doffer te maken. Op onze eilanden zijn er heel veel goede wiri-bespelers, zoals onder anderen Sherlon en Marlon Rosenda, Elsio Ible en Lorenzo 'Tou' Sambo - die heel wat jaren Serapio Pinedo, de nestor onder de orgelkastspelers begeleidt - en Elvio 'Buchi' Grotestam die voor zijn talent en inspanning erkenning kreeg met de Galardon wiri di Oro (Gouden wiri- ereprijs).

Literatuur en bronvermelding:

Guia Etnológiko 1, 1976, Elis Juliana
Represhon di Kultura, E lucha di Tambú, 1997, René Vicente Rosalia
Muziek en Musici van de Nederlandse Antillen, 1978, Edgar Palm
Oude Curaçaose Instrumenten, Henk Dennert
Na Wetula me konopa wetula, 1990, Indira Boelbaai-Grupo Trinchera
Volksmuziekinstrumenten, getuigen en resultaat van een interetnische samenleving, 1989, Jos Gansemans
www.caribseek.com
The music of Africa, 1974, J.H. Kwabena Nketia

Speciale dank aan: Datasoft Managements Systems N.V., Openbare Bibliotheek Curaçao – Sectie: Antiana Karibana en Richard Doest.

NATIONAAL ARCHEOLOGISCH ANTROPOLOGISCH MUSEUM

Tekst: Farley Lourens (copywriter en Curacao's Tumba Koning 2003, 2004 en 2005). Foto's: Farley Lourens, Prince Victor. De serie 'Het Nationaal Museum vormen we tezamen' verschijnt ook in Extra en The Daily Herald. Reacties op en suggesties voor bijdragen zijn van harte welkom. U kunt het Nationaal Archeologisch-Antropologisch Museum bereiken aan de Belvedèrestraat 43-45, telefoon (09) 462 1933, fax (09) 462 1936, e-mail: naam@cura.net